

HELSINGIN YLIOPISTO
HELSINGFORS UNIVERSITET
UNIVERSITY OF HELSINKI

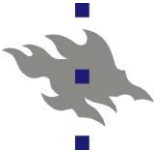
Helsingin yliopiston tutkimusjulkaisujen Open Access -arkistointikäytäntö

PAVING THE WAY FOR OPEN SCIENCE

Open access to research results

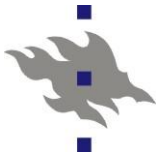
FinnOA & OpenAIRE Symposium 3.5.2010

Veera Ristikartano, erikoissuunnittelija
Helsingin yliopiston kirjaston Verkkopalvelut

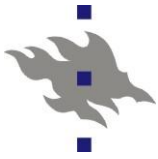
Sisältö

- Open Access -arkistointi pähkinänkuoressa
- Helsingin yliopiston open access -linjaus
- Linjauksen toimeenpano
- Mitä eri osapuolilta edellytetään?
- Kustantajien open access -käytännöt

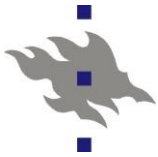
Miksi Open Access on tärkeää?

- Tutkimuksen saatavuus helpottuu, näkyvyys kasvaa
 - Artikkelien lataukset ja lukeminen lisääntyvät
 - Viittausten ja vaikuttavuuden lisääntyminen -- ?
- Tutkimustulosten verifioiminen helpottuu
 - Erityisesti tutkimusdatan avoimen saatavuuden tarve korostuu
- Demokratisoi tiedon saatavuutta sekä kansallisesti että globaalisti
- Edesauttaa jatkotutkimusta → tiedon kumuloituva luonne
 - Parantaa myös poikkitieteellisen tutkimuksen edellytyksiä

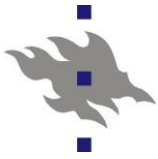
Avoim digitaalinen arkisto – mikä se on?

- Avoin digitaalinen arkisto / julkaisuarkisto (*Open Repository*) on tietokanta, johon tallennetut tutkimusartikkelit ja muut dokumentit ovat avoimesti verkossa luettavissa ja ladattavissa. Esim.
 - Tutkimusartikkelit, julkaisuja täydentävä data
 - Julkaisusarjat
 - Opinnäytteet
- Erilaisia teknisiä ratkaisuja, HY:ssä nyt DSpace
- Olennaista *sisällön avoin, rajoittamaton saatavuus ja ideksoitavuus hakukoneilla*
- Tallennetut artikkelit saavat pysyvän verkko-osoitteen (Handle, URN)
- Joko tutkimusorganisaation ylläpitämä arkisto (yliopistojen ja tutkimuslaitosten arkistot) tai tieteenalakohtainen yhteisarkisto
- Open Repository ei kuitenkaan ole pitkäaikaissäilytysratkaisu

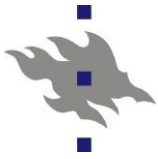
Tutkimusrahoittajien Open Access -velvoitteita

- Rahoittajat haluavat rahoittamalleen tutkimukselle mahdollisimman laajan näkyvyyden
- 44 kansainvälistä rahoittajien mandaattia (maaliskuu 2010)
- NIH USA:ssa ja Wellcome Trust Englannissa edellyttävät rahoittamiensa tutkimuksen tulosten avointa saatavuutta 6 kk:n sisällä julkaisusta
- European Research Council; CERN; ICRISAT...
- Englannissa, Norjassa, Kanadassa ja Australiassa kansalliset tutkimusrahoittajat
- Tutkimusrahoittajien Open Access -käytäntöjä Sherpa/JULIET - palvelussa <http://www.sherpa.ac.uk/juliet/>

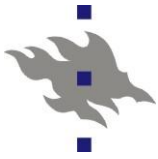
Yliopistotason Open Access -linjauksia

- 90 yliopistotasoista mandaattia maailmanlaajuisesti (maaliskuu 2010)
- Harvard *Faculty of Arts and Sciences* ja *Faculty of Law*, MIT, Stanfordin yliopiston käyttäytymistieteellinen tiedekunta, Kansas State University etc. Yhdysvalloissa
- Australiassa, Kanadassa, Iso-Britanniassa, Saksassa, Sveitsissä ja Portugalissa useat yliopistot
- Fraunhofer Gesellschaft Saksassa, Istituto Superior de Sanita Italiassa, Norwegian Knowledge Center for Health Services etc.

Kehitys suomalaisissa korkeakouluissa

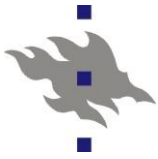
- Suomen korkeakoulujen rehtorien neuvosto allekirjoittanut *Berlin Declaration on Open Access to Knowledge in the Sciences and Humanities* -julistuksen 2005
- Helsingin yliopiston Open Access -linjaus 2008 (voimaan 2010)
- Tampereen yliopiston Open Access -linjaus 2009 (voimaan 2011 alusta)
- Jyväskylän yliopisto valmistelee omaa OA -linjausta

Helsingin yliopisto OpenAIRE -partnerina

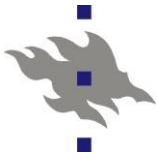
- Open Access Infrastructure for Research in Europe, 1.12.2009 →
- Euroopan komission rahoittama kaksivuotinen hanke
 - Arkistopilotin implementointi
 - Tekninen infrastruktuuri avoimeen arkistointiin kaikissa jäsenmaissa
 - Helpdesk-palvelut

- Helsingin yliopisto kansallinen *liaison officer* OpenAIRE-hankkeessa
 - Tiedotus ↔ <http://www.openaire.eu/>
 - Osallistuu helpdeskiin

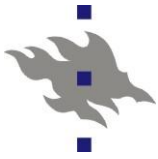
Helsingin yliopiston Open Access -linjaus

- Rehtori Ilkka Niiniluoto teki koko yliopiston tutkijakuntaa koskevan open access -arkistointipäätöksen toukokuussa 2008 (rehtorin päätös 126/2008)
 - Linjaus astui voimaan vuoden 2010 alussa, täytäntöön tutkimustietojärjestelmän käyttöönoton yhteydessä 2010
- HY lähtee siitä, että yliopistossa toimivat tutkijat *tallentavat kopion tieteellisissä lehdissä julkaistuista tutkimusartikkeleistaan* yliopiston ylläpitämään avoimeen digitaalinen arkistoon HELDAan
 - Linkitys muuhun *avoimeen verkkotiedonlähteeseen* mahdollinen

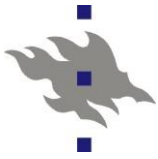
Mitä arkistointivelvoite HY:ssä koskee

- 1.1.2010 alkaen julkaistavaksi hyväksytyt ***yksittäisiä artikkeleita***
 - Tieteellisessä aikakauslehdessä, sarjajulkaisussa tai konferenssijulkaisussa
 - Ei koske monografioita
 - Kokoomateoksissa ilmestyneiden artikkeleiden osalta arkistointikäytäntöä tarkastellaan tapauskohtaisesti
 - Kustantajalta kysytään tarvittaessa lupaa arkistointiin

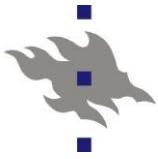
Yliopisto kannustaa tieteen saatavuuteen...

- *...mutta HY ei missään tapauksessa pyri määrittelemään sitä, **millä foorumilla** sen tutkijoiden tulee julkaista!*
- HY kuitenkin suosittelee, että sen tutkijat suosisivat avointa julkaisupolitiikka noudattavia julkaisukanavia
- HELDA-arkistoon tallentamisen ohella mahdollisuus julkaista open access -lehdessä tai tallentaa julkaisu kansainväliseen tieteenalakohtaiseen, avoimeen digitaalinen arkistoon (esim. fyysikkojen ArXiv)

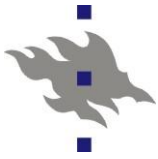
Tekijänoikeuskysymykset

- Artikkelin *kaikki oikeudet omistaa kirjoittaja, ellei ole luovuttanut niitä julkaisusopimuksessa kustantajalle*
 - Kirjallinen julkaisusopimus ei ole itsestäänselvyys, mutta suositeltava
- Helsingin yliopisto toivoo, että sen tutkijat vastedes *pidättävät itsellään* oikeuden tutkimusartikkeliansa tallentamiseen avoimeen arkistoon julkaisusopimuksia tehdessään
 - Yliopisto tarjoaa apua sopimusneuvotteluissa (mm. lisäklauzuulit julkaisusopimukseen, mallikirjepohjat kustantaja kyselyihin, tiedottaminen open access -toimintatavoista)

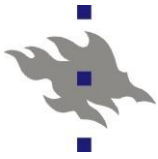
Mitä HY:ssä toimivalta tutkijalta edellytetään

- Tutkija pidättää itsellään oikeuden avoimeen arkistointiin jo julkaisusopimusta tehdessään
 - Tutkija pyytää luvan arkistointiin myös mahdollisilta muilta kirjoittajilta jo tutkimusprosessin käynnistyessä
 - Tutkija pyytää luvan arkistointiin myös mahdollisilta muilta oikeudenhaltijoilta; esim. valokuvat tai graafiset esitykset
- Tutkija säilyttää (tai hankkii) arkistoon tallennettavan artikkeliversion (ns. *final draft* tai kustantajan versio, formaattisuositus .pdf)
- Tutkija toimittaa artikkelin avoimeen arkistoon joko tallentamalla sen tutkimustietojärjestelmään tai lähettämällä sähköpostilla arkiston ylläpitäjälle

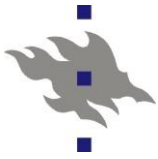
Digitaalista arkistoa ylläpitää HY:n kirjasto

- Ylläpitää ja kehittää helppokäyttöistä digitaalista arkistoa
 - Kehittänyt artikkelien tallennuksen työnkulut yhteistyössä tutkimustietojärjestelmä-projektin (HY:n julkaisurekisteri) kanssa
- Täydentää tarvittaessa julkaisun metatiedot
- Tarkistaa julkaisun kustantajan arkistointikäytännön (versio, mahd. embargo)
- Auttaa tutkijoita käytännön teknisissä ja juridisissa kysymyksissä
- Hankkii tarvittaessa oikeudellista neuvontaa tutkijoille
- Huolehtii arkiston sisällön pitkäaikaissäilytyskelpoisuudesta ja tarvittaessa julkaisujen teknisten formaattien muutoksesta

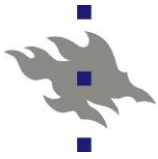
Digitaalisen arkiston aineiston käyttöehdot

- Avoin digitaalinen arkisto = Sisältö luettavissa, ladattavissa, tulostettavissa internetissä
- Käyttö rajoitettu käyttöehdoissa tutkimus- ja opetuskäyttöön, ei kaupalliseen käyttöön
- Käytännössä yliopisto ei voi valvoa käyttöä, mutta tietoon tulleisiin väärinkäyttöksiin puututaan
- Tekijänoikeudelliselta kannalta loppukäyttäjä aina vastuussa

Kustantajien arkistointikäytännöt vaihtelevat

- Kustantajan käytäntö tarkistetaan ensin [Sherpa/ROMEO](#)-palvelusta, johon on koottu kansainvälisten tiedekustantajien ja -lehtien open access -arkistointikäytäntöjä, tarvittaessa kustantajalta
 - Myös suomalaisten tiedelehtien käytäntöjen kirjaaminen tietokantaan yliopistojen tavoitteena
- Ellei kustantajalla ole valmista arkistointikäytäntöä, lupaa kysytään erikseen lehden kustantajalta
- Ellei julkaisusopimus ota millään tasolla kantaa verkkotallennukseen (eivätkä monet sopimusmallit ota) tai sopimusta ei ole ollenkaan, on tulkittu, että artikkelin voi arkistoida avoimeen arkistoon.

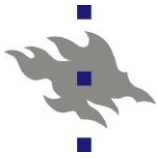

Kustantajilta selvittävät kysymykset

- Avoin arkistointi osaksi julkaisusopimuksia
 - Kirjallisen julkaisusopimuksen tekeminen toivottavaa
 - HY:n tutkija pidättää julkaisu- tai kustannussopimuksessaan oikeuden tallentaa kirjoitus HY:n avoimeen arkistoon HELDAan

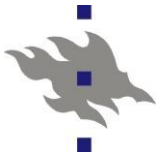
- Julkaisuajankohdan määrittely
 - Tallennus arkistoon heti artikkelin julkaisun jälkeen
 - Mahdollinen kustantajan embargo

- Arkistoitava versio
 - Arkistoitava versio kirjoituksen ***viimeinen mahdollinen versio***

Embargo-aika

- Kustantajan arkistointikäytännössään määrittelemä ajanjakso lehden ilmestymisestä lukien, jona aikana artikkeli ei saa olla ladattavissa avoimesta arkistosta
 - Määriteltävissä jo julkaisusopimuksessa?
- Kansainvälisissä lehdissä tyypillisesti korkeintaan 6 kk (luonnon- ja lääketieteet) tai 12 kk (humanistiset ja yhteiskuntatieteet)
- Kansainvälisillä tutkimusrahoittajilla samantyyppiset OA-ehdot
- Helsingin yliopisto noudattaa avoimessa arkistoinnissa korkeintaan 12 kk embargo-aikaa laskettuna kirjoituksen julkaisuhetkestä.

Artikkelin arkistoitava versio

■ Arkistoitava versio kirjoituksen *viimeinen mahdollinen versio*

1. Kustantajan lopullinen julkaistu versio ('as published')
2. Tekijän lopullinen vertaisarvioitu käsikirjoitusversio ('final draft')

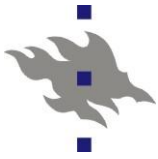
(3. Pre print ('manuscript') mahdollinen, muttei suositeltava)

Vrt. NISO Recommendations www.niso.org/publications/rp/RP-8-2008.pdf

AO = Author's Original; SMUR = Submitted Manuscript Under Review;

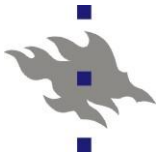
AM = Accepted Manuscript; P = Proof; VoR = Version of Record;

CVoR = Corrected Version of Record; EVoR = Enhanced Version of Record

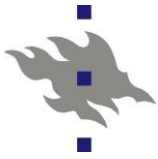
Kustantajien rajoitukset

- Kustantajan nykyinen julkaisusopimus voi myös kategorisesti kieltää artikkelin käytön muualla, myös kirjoittajan omilla www-sivuilla ja avoimen arkistoinnin (= kaikki oikeudet siirtyneet kustantajalle)
 - Vapautus arkistointikäytännöstä pyynnöstä mahdollinen ***yksittäisen artikkelin kohdalla*** (vrt. Harvard OA Policy, Euroopan komission käytäntö)

Kysely kotimaisille tiedejulkaisijoille

- Sykylä 2009
 - Kysyttiin kustantajan kantaa embargo-aikaan (esitetty 12 kk) ja sen tarpeellisuuteen kunkin lehden osalta
 - Kysyttiin, minkä version lehden artikkelista saa arkistoida avoimesti
 - Vastaukset tallennetaan [Sherpa/ROMEO-tietokantaan](#)

Lisätietoja

<http://www.helsinki.fi/openaccess>

openaccess-info@helsinki.fi

Helsingin yliopiston kirjaston Verkkopalvelut

Veera Ristikartano

p. 09-191 21724

(jätä viesti tai soittopyyntö vastaajaan)